

Bibliografiska uppgifter för

Börja odla på hösten

Författare	Jansson K.
Utgivningsår	2008
Tidskrift/serie	Odlaren
Nr/avsnitt	3
Utgivare	Förbundet organisk biologisk odling
Redaktör	Jansson K.
Huvudspråk	Svenska
Målgrupp	Praktiker
Nummer (ISBN, ISSN)	ISSN 0349-7305

Denna skrift (rapport, artikel, examensarbete etc.) är hämtad från VäxtEko, <http://www.vaxteko.nu>, databasen som samlar fulltexter om ekologisk odling, växtskydd och växtnäring.

Utgivaren har upphovsrätten till verket och svarar för innehållet.

Vintersallat eller fjälsallat kan man så på hösten och plocka av tills det fryser till. Den övervintrar med lätt lövtäckning och ger en tidig vårskörd. Norrut kan den överleva i drivbänk eller växthus.

Täckodling – höst **Börja odla på hösten**

Genom att förbereda på hösten sparar man arbete och skapar en bättre odlingsjord. På våren har man alltid för mycket att göra så det är smart att göra så mycket som möjligt nu så blir det lätt att komma igång till våren.

Text & foto: Karin Jansson

HÖSTARBETE I TRÄDGÅRDEN betyder för de flesta trädgårdsägare att spaden får jobba flitigt. Men för dagmaskarna och andra markorganismer är djupgrävning inte den bästa behandlingen. Vid grävning störs mikroorganismernas arbete och de hamnar lätt i fel jordlager. Dagmaskarnas gångar förstörs också.

Inom den organisk-biologiska trädgården försöker man därför hitta metoder som mer efterliknar naturens eget arbetssätt. Istället för grävning används marktäckning som ger jordorganismerna gott om mat och det blir maskarna som får sköta om luftning och jordbearbetning. De gräver gångar som luckrar jorden och gör det lättare för växternas rötter att tränga ned och de omvandlar också organiskt material till perfekt gödsel.

Spaden behövs endast om man har fått in rotosträs. Annat ogräs kan man rycka upp och lägga på komposten. För övrigt behöver man inte städa trädgården minutlöst på höstkanten. Det mesta av det som faller ned kan ligga kvar och förmultna. Om man har mycket löv på gräsmattan kan man köra över dem med gräsklipparen och låta maskarna ta hand om dem på plats. Ett annat alternativ är att samlas ihop löven och lägga dem runt perenner och odlingsbäddar.

Bryta mark

Om man ska börja odla på ett område där marken inte varit odlad på länge är det bättre att komma igång på hösten än på våren. Traditionellt sett bryts mark med spaden, men att gräva är tungt för ryggen och den organisk-biologiska odlingsformen erbjuder flera metoder som förenklar arbetet utan att förstöra markstrukturen.

På många koloniområden ligger många lotter orörda och de har fått en tjock matta av gräs och olika örter. En del av dessa kan vara besvärliga rotosträs som maskros, kvickrot och kirskaål. Det bästa sättet att bli av med dem är att täcka marken. Växer det endast gräs kan det räcka med att täcka över hösten och vintern men vet man att man har svåra ogräs är det bättre att täcka minst en säsong eller ibland flera.

Lättast täcker man genom att lägga tidningar eller kartong rakt på marken. Är gräset högt och vildvuxet kan man behöva klippa ned det först. På pappret lägger man organiskt material som hö, halm, löv, gräs, stallgödsel eller spån. Allt material som kan brytas ned av naturen fungerar. Om det inte finns tillräckligt med material på själva odlingslotten eller i trädgården kan man fråga grannar

eller leta efter områden i närheten där villaägare slänger löv och gräs. Andra ställen där man ofta gratis kan få hämta löv och gräsklipp är fotbollsplaner och kyrkogårdar, det kan dock vara bra att kolla upp att de inte använder bekämpningsmedel. Även ridskolor brukar bli glada om man hämtar hästgödsel eftersom de i allmänhet betalar för att bli av med den.

Vill man absolut ha en ren jord direkt kan man skala av grässvålen, ca 5-10 cm tjockt, med en spade. Gräset komposteras och förs tillbaka till jorden efter något år. Nu kan man odla direkt i jorden, men man bör se till att täcka ordentligt under odlingssäsongen eftersom det med denna metod kan finnas en del rotosträs kvar.

Täcka för vintern

Växter och odlare tycker båda om en lucker och mullrik trädgårdsjord. Den får man genom att tillföra organiskt material, ju mer desto bättre. Vanlig åkerjord innehåller bara några procent mull medan bra trädgårdsjord kan ligga på 10-15 %. Genom att vintertäcka, från september till april, håller man marken frostfri under en längre period. Det ger maskarna längre tid att jobba ned täckmaterialet i jorden och man bygger snabbare upp en fin jordstruktur.

Både sandig, lätt jord och tung lera förbättras av jordtäckning. Ju mer material man lägger på desto mer mullämnen får man ned i jorden. Detta ökar kraftigt antalet markorganismer och man beräknar att det i levande jord kan finnas 500 dagmaskar per kvadratmeter.

Täckodling är bra vid all odling och på hösten är det dags att se till att alla bäddar har ett vintertäcke. Så fort man har skördat på en yta och inte tänker så någon nytt bör hela ytan täckas med organiskt material. Detta gör att maskarna fortsätter sitt arbete och man förbättrar på detta sätt sin odlingsjord kontinuerligt.

Ett alternativ till täckodling är så kallade djupbäddar som traditionellt har använts på många håll i världen för att få så höga skördar som möjligt. Man gräver då upp ett dike ett spadtag djupt. Sedan luckrar man med en grävgrep ytterligare ett spadtag. Hålet fylls med organiskt material och man återför sedan jorden så att man får en kulle. På detta sätt skapar man på en säsong en lucker trädgårdsjord.

Nackdelen med denna metod är att det kan uppstå kvävebrist när man gräver ned organiskt material som är kolrikt (näringssattigt) och ofullständigt nedbrutet. Kvävet behövs helt enkelt för att

Täckodling – höst

Täck purjolöken under vintern så kan du skörda den ända fram till maj. Tänk på att välja en riktigt vinterhärdig sort för säker övervintring. Musselburgh, Lungo d'Inverno och Siegfried Frost är beprövade vintersorter.

bryta ned kolrikt material. När man istället täcker jorden verkar det inte uppstå kvävebrist utan markorganismerna bryter ned materialet i lämplig takt.

Odling på kulle

Om man har mark som behöver ligga täckt länge innan rotgräset är borta kan det vara trevligt att odla något på täcket så länge. Pumpor och gurkväxter trivs väldigt väl på kompostkullar och detta är också ett enkelt sätt att få fin odlingsmark.

Man kan först gräva upp en litet dike för att få lite matjord, diket täcks sedan med organiskt material. Enklast är det att börja på hösten då det ofta finns mycket material som man vill bli av med i trädgården. I botten lägger man kvistar och grövre material. Sedan kan man fylla på med gräs, ogräs, löv, hushållskompost, stallgödsel eller vad man nu har av organiskt material. På våren kan man fortsätta och bygga på högen under april. I maj är det dags att lägga tillbaka lite jord, i alla fall i några gropar så att man kan så pumpor eller plantera ut plantor.

Täck gärna runt kullen med tidningar som håller nere ogräset. Pumporna kommer att växa friskt och sedan breda ut sig över kullen och även runt omkring den. De kommer att ge rikligt med frukt utan att man behöver rensa ogräs. Täck dem gärna med färskt gräsklipp så växer de ännu bättre och man behöver då inte tillföra någon annan gödsel.

Odling i täckmaterial

En annan gröda som man kan odla direkt i täckmaterialet utan att först gräva är potatis. Sättpotatisarna kan läggas på gräsmattan och man täcker dem sedan tunt med t ex halm. När det har bildats en planta kan man täcka dem med ett tjockare lager. Täckmaterialet bör vara 30-40 cm tjockt för att ljuset inte ska komma ned och göra potatisen grön.

Jag har också prövat att sätta bondebönor rakt ned i täckmaterialet. Jag hade då först täckt med tidningar och sedan brett på ca 20 cm gammalt täckmaterial som var halvförmultnat. Bönorna växte och gav skörd även om den var mindre än vad bönor odlade i jord ger. Även gul och röd lök från sättlök går att odla med denna metod.

En annan variant för att odla redan första året på ny mark är att täcka med tidningar och organiskt material och att sedan strö ut jord i strängar. Detta kräver att man har tillgång till en del kompostjord eller sand. Innan man strör ut jorden/sanden kan man ta en kniv och göra en skåra i materialet genom tidningarna vilket gör det möjligt för rötterna att gå ned i jorden. Med denna metod kan man odla även växter från mindre frön direkt första året.

Sen skörd

Många grönsaker kan skördas sent på hösten och tål en del frost. Om man bor i södra Sverige kan man täcka dem och skörda efterhand vilket kan vara praktiskt om man inte har tillgång till en jordkällare.

Morot, palsternacka, rotpersilja, jordärtskocka och purjolök står sig bra i jorden. Med ett rejält täcke kan de övervintra på växtplatsen hela vintern och skördas ända fram på vårkanten. Det gäller då att täcket är så tjockt att det inte fryser i jorden. Palsternacka, jordärtskocka och purjolök klarar att frysa och tina upp på våren då de glatt växer vidare. De måste dock skördas innan de börjat växa igen eftersom de annars blir tråga mycket fort.

Grönkål kan stå kvar på landet och bladen kan skördas hela vintern. På vårkanten börjar de skjuta nya skott och dessa mjälla blad och blomskott är en delikat vårgrodd. Broccoli kan växa vidare på hösten om den bara fått en lätt frostknäpp. I bästa fall kan skotten skördas sent i november. Även rosenkålen kan man skörda sent och den äts ju också ofta till jul. Många asiatiska bladväxter tål en hel del frost och de kan skördas efterhand under hösten.

En del grönsaker tål ingen kyla alls och de måste skördas innan första frostknäppen. Gurkväxter, pumpa, tomat, ärter, bönor och majs tillhör denna grupp. Rödbetor, selleri, kålrot och potatis kan stå kvar över den första frosten om man täcker dem men man bör plocka dem under hösten för de klarar inte vintern utomhus.

I norra Sverige kan man inte räkna med att övervintra grönsaker på landet. Allt måste skördas innan frosten kommer och det är en god investering att skaffa sig en jordkällare, men en stuka fungerar i nödfall.

Tidiga grönsaker

En del växter kan säs på hösten och ge en mycket tidig skörd på våren. Det gäller till exempel flera asiatiska bladväxter och salladsväxter. Man sår dem i augusti/september och de hinner då bilda en liten planta. Denna planta måste man skydda med ett tjockt täcke. Om vintern inte blir för svår kommer växterna att börja växa mycket tidigt på våren och ge skörd redan i april. En salladssort som är tålig i detta sammanhang är Black Seeded Simpson, en plocksallat som bildar stora stånd. När det gäller asiatiska blad finns det flera varianter som tål frost bra, till exempel tatsoi och salladssenap. Ännu bättre klarar de sig i drivbänk eller kallväxthus.

Vintersallat övervintrar och börjar växa igen i mars. Den kan ge delikata blad även på vintern. Mangold är tvåårig och om man sår den mitt på sommaren får man halvstora plantor som sätter blad tidigt på våren. 🌱